

Wrocław, 18. 03. 2018 r.

Załącznik 2
dr Piotr Sula
Instytut Politologii
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Wrocławski

Autoreferat

1. imię i nazwisko: Piotr Sula

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce nadany uchwałą **Rady Instytutu Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego** z dnia 1 lipca 2004 roku; tytuł rozprawy doktorskiej: *Proces kształtowania systemu partyjnego na Węgrzech w okresie transformacji demokratycznej.*

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych.

Od 2005 r.: adiunkt w Instytucie Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego, w Zakładzie Polityki Administracyjnej i Służb Publicznych, a wskutek zmiany struktury instytucjonalnej w Zakładzie Systemów Politycznych i Administracyjnych.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego,

monografia:

Partie małe w wybranych państwach Europy Środkowo – Wschodniej w latach 1989 - 2016

b) (autor/autorzy, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy),

Piotr Sula, *Partie małe w wybranych państwach Europy Środkowo – Wschodniej w latach 1989 – 2016*, Kraków 2018, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, s. 218.

Recenzenci wydawniczy:

prof. dr hab. Katarzyna Sobolewska – Myślik, UP im. KEN w Krakowie

dr hab. Wojciech Sokół, prof. UMCS

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Monografia przedkładana w charakterze osiągnięcia naukowego koresponduje z głównym obszarem moich zainteresowań badawczych – studiami nad partiami politycznymi oraz systemami partyjnymi. Zainteresowania rozwijane jeszcze w czasie studiów doktoranckich w Instytucie Politologii na początku lat dwutysięcznych zaowocowały pracą dotyczącą systemu partyjnego na Węgrzech i kolejnymi publikacjami w czasopiśmie naukowych oraz pracach zbiorowych.

Problematyka dotycząca partii małych zaczęła mnie nurtować niemal bezpośrednio po uzyskaniu stopnia doktora. Zainteresowanie tą kwestią wynikało przede wszystkim z konstatacji, iż z jednej strony można było zaobserwować w toku transformacji demokratycznej państw Europy Środkowo – Wschodniej rosnącą liczbę partii małych, a z drugiej strony większość autorów posługujących się kategorią „partia mała” nie starała się o konceptualizację tej kategorii.

Próbując dokonać rekapitulacji dorobku politologów zajmujących się partiami małymi w Europie Zachodniej również zaobserwowałem problem związany z dość swobodnym stosowaniem interesującej mnie kategorii. Bogata leksyka języka angielskiego sprawiła, że oprócz tego, że brak było jednoznacznej konceptualizacji pojęcia to jeszcze w odniesieniu do partii małych stosowano, niekiedy zamiennie, kilka terminów (*small, minor, niche*).

Nie można w tym kontekście pominąć kilku prac o fundamentalnym znaczeniu dla konceptualizacji kategorii partia mała. Pierwsza wzmianka w literaturze politologicznej prezentująca nie tyle definicję partii małej co raczej trudności towarzyszące operacjonalizacji tego pojęcia pojawiła się w pracy Maurice’a Duvergera (*Political Parties* 1965). Stwierdził on, że wyznaczenie granicy między partią małą i dużą jest niezmiernie trudne, a dodatkowo status ugrupowań podlega przemianom, co zilustrował przykładem brytyjskich liberałów, którzy utracili status jednej z dwóch najsilniejszych partii na rzecz laburzystów.

Choć Duverger nie przygotował spójnej definicji partii małych zaproponował własną typologię, w ramach której wyodrębnił partie osobowości oraz partie trwałej mniejszości. Partie osobowości, według Duvergera, funkcjonują przede wszystkim na poziomie parlamentu. Ugrupowania tego typu nie dysponują ani rozbudowanymi strukturami

terytorialnymi, ani nie posiadają sprecyzowanego programu politycznego. Partie trwałych mniejszości mogą nieprzerwanie liczyć na poparcie konkretnej grupy społecznej. Wśród partii trwałych mniejszości Duverger wymieniał partie mniejszości: etnicznych, religijnych oraz politycznych (wyraźny program; przede wszystkim partie komunistyczne) (Duverger 1965, s. 290-292).

Swoisty przełom w badaniach nad partiami małymi w Europie Zachodniej stanowiła *Small parties in Western Europe*, powstała w 1991 r. pod redakcją Ferdinanda Müllera-Rommela, Geoffreya Pridhama. Praca ta zawiera między innymi typologię partii małych autorstwa Ferdinanda Müller-Rommela. Uznał on, że w latach 80. XX w. w Europie Zachodniej występowały następujące typy partii małych: komunistyczne, socjalistyczne, liberalne, chrześcijańskie, ekstremalnej prawicy, regionalne i nacjonalistyczne, agrarne oraz zielonych (Müller-Rommel 1991, s. 3-4).

Powyższa typologia nie wskazuje na żadną cechę, która mogłaby być traktowana jako *differentia specifica* partii małych. W jednym z rozdziałów tej samej pracy G. Smith stwierdził, że trudności związane z precyzyjnym określeniem atrybutów partii małej mogą być przezwyciężone w sposób dwojaki. Po pierwsze, można wskazać tylko na te cechy partii politycznych, które będą istotne w kontekście określonego obszaru prowadzonych badań, a „małość” będzie ściśle związana z konkretnymi uwarunkowaniami. Po drugie, istnieje możliwość autorytatywnego wyznaczenia granicy poparcia wyrażonego w poziomie poparcia wyborczego lub liczbie kontrolowanych miejsc w parlamencie, poniżej której partia może być uważana za małą (Smith 1991, s. 25).

Z drugiej możliwości skorzystał Peter Mair, proponując arbitralnie wyznaczony poziom poparcia, którego nieprzekroczenie było jednoznaczne z uzyskaniem przez partię polityczną statusu ugrupowania małego. Autor ten stwierdził, że to właśnie poziom poparcia udzielanego partiom może być przydatny w definiowaniu „małości” partii, ponieważ partie małe mogą być zarówno relewantne, jak i pozbawione tej cechy (Mair 1991, s. 42; Satori 2005, s. 107-108).

Na potrzeby badań Mair wyselekcjonował partie, które charakteryzowały się następującymi cechami: wpisały się na trwałe w mechanizm rywalizacji w ramach konkretnego systemu politycznego, nie miały charakteru partii mikro, jak Mair określał partie, które uzyskiwały w co najmniej trzech elekcjach poparcie nieprzekraczające 1% elektoratu, nie uzyskiwały powyżej 15% poparcia w wyborach parlamentarnych oraz uzyskiwały regularnie poparcie wyborcze pomiędzy 1 a 15%, a zatem nie były ani partiami mikro, ani ugrupowaniami dużymi (Mair 1991, s. 43-44).

Wśród najnowszych propozycji w badaniach nad partiami małymi nie można pominąć

pracy Jae-Jae Spoon *Political survival of small parties in Europe*. Autorka, rozstrzygając relacje pomiędzy kategorią partii niszowych i małych, zauważa, że pierwsze stanowią podzbiór tych drugich (Spoon 2011, s. 4). W swej pracy zaproponowała dwa kryteria, które miałyby przesądzać o zakwalifikowaniu ugrupowań do grupy partii małych – rozmiar (skala poparcia wyborczego i wielkość reprezentacji parlamentarnej) oraz zasięg (apel polityczny skonstruowany w oparciu o ograniczoną liczbę kwestii). Zatem aby można było zaliczyć ugrupowanie w poczet partii małych, musi ono uzyskiwać niskie poparcie wyborcze / mieć niewielką reprezentację parlamentarną oraz program ograniczający się do kilku kwestii, który nie jest zorientowany na realizację strategii *catch-all* (Spoon 2011, s. 5).

Przystępując do realizacji badań uznałem, że autorytatywne przyjęcie progu poparcia wyborczego czy reprezentacji parlamentarnej nie ma uzasadnienia, ponieważ „małość” stanowi cechę wynikającą z kontekstu systemu partyjnego. Stąd też zacząłem poszukiwać formuły matematycznej, która mogła stanowić uniwersalne narzędzie, mające zastosowanie we wszystkich badanych przypadkach.

W początkowej fazie badań skorzystałem z życzliwej krytyki profesora Andrzeja Antoszewskiego oraz profesora Ryszarda Herbuta. W toku badań przeprowadziłem wywiady ustrukturyzowane z przedstawicielami ośrodków naukowych ze wszystkich interesujących mnie krajów. Lista ekspertów, z którymi przeprowadziłem wywiady z uwzględnieniem ich afiliacji prezentuje się następująco: Ladislav Cabada – (Metropolitan University Prague), Efrem Efremov – (Uniwersytet Sofijski im. św. Klemensa z Ochrydy), Danica Fink – Hafner (Uniwersytet w Lublanie), Vit Hloušek – (Uniwersytet im. Masaryka w Brnie), Janis Ikstens (Uniwersytet Łotewski), Aleksandra Ionascu (Uniwersytet w Bukareszcie), Lubomir Kopeček – (Uniwersytet im. Masaryka w Brnie), Alenka Krasovec (Uniwersytet w Lublanie), Algis Krupavicius (Uniwersytet Witolda w Kownie), Marek Rybar (Uniwersytet w Bratysławie, obecnie Uniwersytet im. Masaryka w Brnie), Lubomir Stefanov (New Bulgarian University), Rein Taagepera (Uniwersytet w Tartu), Antony Todorov (New Bulgarian University), Gabor Toka (Central European University), Morta Vidunaite (Lithuanian Social Democratic Party).

Organizacja wspomnianych konsultacji była możliwa dzięki finansowaniu uzyskanemu z Narodowego Centrum Nauki w ramach projektu N N116 460140: *Partie male w wybranych krajach Europy Środkowo – Wschodniej*, a także dzięki programowi Erasmus+, wsparciu Uniwersytetu Wrocławskiego oraz środkom własnym. Realizacja tego projektu pozwoliła na przygotowanie monografii *Partie male w wybranych państwach Europy Środkowo – Wschodniej w latach 1989 – 2016*.

Celem, jaki postawiłem sobie w pracy, było przedstawienie funkcjonowania partii małych w dziesięciu państwach Europy Środkowo – Wschodniej (Bułgaria, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia oraz Węgry), które wstąpiły w dwóch turach do Unii Europejskiej (osiem państw w 2004 r. a Bułgaria i Rumunia w 2007 r.).

Dokonując selekcji partii politycznych posłużyłem się oryginalną formułą matematyczną, tzw. progim partii małej. Przyjęła ona postać następującego wzoru:

$$Ppm = \frac{1}{2 \times Elpp} \times 100\% = \frac{0,5}{Elpp} \times 100\%$$

gdzie Ppm oznacza próg partii małej, zaś $Elpp$ efektywną liczbę partii na poziomie parlamentarnym.

W wyniku przeprowadzenia tego działania uzyskujemy informację na temat wielkości reprezentacji parlamentarnej wyrażonej w %, poniżej której partie są klasyfikowane jako małe. Zastosowanie tego narzędzia stwarza szerokie możliwości w zakresie prowadzenia badań porównawczych. Można bowiem przyjąć, że dokonywany w ten sposób proces selekcji partii małych podkreśla fakt, że nabycie statusu partii małej jest zależne od struktury systemu partyjnego, w ramach którego działają poszczególne partie.

Dzięki zastosowaniu tej formuły mogłem dokonać selekcji, mając zdefiniowaną „małość” w każdym przypadku za pomocą tego samego narzędzia. Operację tę wykonałem dla 75 elekcji parlamentarnych przeprowadzonych w interesującym mnie okresie. Formułę stworzyłem dzięki pomocy Reina Taagepera w czasie konsultacji, które odbyłem w Tartu w 2012 r.

Wybrane partie są ugrupowaniami parlamentarnymi, które co najmniej w wyniku dwóch kolejnych elekcji utrzymały status partii małej na podstawie wspomnianego kryterium numerycznego (wykluczyłem partie, które jak polskie SLD, występowały w ramach koalicji wyborczej w co najmniej jednej elekcji i w następstwie uzyskały status partii małej). W celu ujednoczenia kryteriów doboru przypadków przyjąłem założenie, że będę brał pod uwagę tylko te ugrupowania, które dostały się do parlamentu dzięki formule proporcjonalnej. Stąd Akcja Wyborcza Polaków na Litwie znalazła się w tym gronie interesujących mnie partii dopiero po wyborach w 2012 r.

Moje badanie jest oparte na podejściu instytucjonalnym oraz systemowym, co wydaje się być uzasadnione przedmiotem i zakresem badania – analiza partii politycznych (instytucji) przy uwzględnieniu zmiennych systemu politycznego (m. in. system wyborczy).

Zgromadzone do analizy dane miały, jak wspomniałem, charakter ilościowy i jakościowy. Te pierwsze to przede wszystkim wyniki wyborów, wielkość reprezentacji parlamentarnej

interesujących mnie partii oraz próg partii małej obliczony osobno dla każdej elekcji parlamentarnej (w przypadku parlamentów dwuizbowych – do izby niższej).

Dane jakościowe to głównie materiał zgromadzony przez dwa ośrodki badawcze: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), realizujące projekt „Manifesto Research on Political Representation” (MARPOR), oraz zespół na Uniwersytecie w Bremie, kierowany przez Holgera Döringa i Philipa Manowa, wdrażający projekt ParlGov (Parliaments and governments database). Oba zespoły publikują szereg danych dotyczących profilu ideologicznego partii, ale również materiał pozwalający zweryfikować prezentowane przez naukowców wyniki badań. Chodzi mi w tym miejscu przede wszystkim o publikację programów ponad 1000 ugrupowań z ponad 50 krajów reprezentujących wszystkie kontynenty (MARPOR). Mając dostęp do tych bogatych zasobów, postanowiłem z jednej strony zaprezentować poszczególne ugrupowania w kontekście koncepcji rodzin partii, ale z drugiej strony dokonałem prezentacji programów tych partii. Nie zawsze były one dostępne w języku angielskim, co przysparzało dodatkowych problemów.

Projekt Baza Danych Składu Parlamentów i Rządów (w skrócie ParlGov) jest międzynarodowym przedsięwzięciem kierowanym przez Holgera Döringa, Philipa Manowa z Centrum Badań nad Polityką Społeczną na Uniwersytecie w Bremie. Jego celem jest gromadzenie i publikowanie informacji dotyczących profilu ideologicznego partii politycznych oraz wyników wyborów i składu gabinetów. Baza zawierała na początku 2016 r. informacje na temat około 1400 partii, 680 wyborów (zestawienie 5800 wyników wyborczych) oraz 2300 partii koalicyjnych w 960 gabinetach. Informacje te dotyczyły wszystkich krajów Unii Europejskiej i większości członków OECD w okresie po II wojnie światowej.

Wspomniane bazy wykorzystałem w rozdziale 2. oraz 3. Rozdział 2. zawiera krótki opis genezy wszystkich partii politycznych, a także szczegółową prezentację ich programów. Rozdział 3 został natomiast poświęcony analizie porównawczej wszystkich ugrupowań na podstawie kryteriów: przynależności do rodzin partii, profilu ideologicznego, trwałości oraz relewancji gabinetowej.

Wspomniany profil programowy rozumiem jako wielowymiarową przestrzeń ideologiczną, odwołującą się do czterech zmiennych. Pierwszą zmienną jest wymiar lewica – prawica, którego operacjonalizacja nie jest wcale taka oczywista, jak mogłoby się wydawać. Z jednej

strony termin ten stanowi nieodłączny element badań nad partiami politycznymi od kilku dziesięcioleci. Z drugiej strony upowszechnienie takiego podejścia do etykietowania partii politycznych sprawia, że znaczenie terminów lewica/prawica staje się nieostre, zwłaszcza gdy stosuje się je w badaniach porównawczych ugrupowań działających w różnych systemach politycznych (Benoit, Laver 2006, s. 150-152).

Próbując skatalogować wartości lewicowe oraz prawicowe, można przywołać kryteria zaproponowane przez Hubera i Ingleharta: ekonomiczny (klasowy) konflikt, centralizacja władzy, autorytaryzm *versus* demokracja, izolacja *versus* internacjonalizm, kultura tradycyjna *versus* nowoczesna, ksenofobia, konserwatyzm *versus* zmiana, prawo własności, reformy konstytucyjne oraz obrona narodowa (Huber, Inglehart 1995, s. 84). Niemniej można też prawicowość i lewicowość sprowadzić do konserwatyizmu i liberalizmu, choć liberalizm w wydaniu klasycznym może być podobnie jak konserwatyizm uznany za domenę ideologii prawicowej. Jednak na potrzeby badań nad programami współczesnych partii politycznych konserwatyzm jest kojarzony z przywiązaniem do idei narodu, postrzeganiem społeczeństwa jako organizmu, w ramach którego poszczególni członkowie (obywatele) współdziałają ze sobą, a także z silną pozycją Kościoła stanowiącego swoiste spiwo. W takim ujęciu liberalizm akcentuje rolę jednostki i przeciwstawia ją społeczeństwu, wskazuje na potrzebę zredukowania roli państwa w zakresie ingerowania w życie jednostek, a także oddzielenia Kościoła od państwa (Benoit, Laver 2006, s. 13).

Drugą zmienną jest relacja państwo – rynek, której rozumienie w przypadku Europy Zachodniej można streścić jako zaangażowanie państwa na rzecz regulacji/deregulacji rynku, a w kontekście państw postkomunistycznych jako przyznawanie prymatu własności państwowej lub prywatnej (Benoit, Laver 2006, s. 85).

Trzecią zmienną stanowi dychotomia wolności i władzy. Operacjonalizując tę sprzeczność, można z jednej strony wyodrębnić partie libertariarne opowiadające się za szerokimi swobodami osobistymi, takimi jak prawo do aborcji, eutanazji, zawierania małżeństw jedнопłciowych i większą partycypację demokratyczną, oraz partie tradycyjne odrzucające te idee, a w zamian ceniące porządek, tradycję, stabilność oraz przekonane, że rząd ma prawo do promowania konkretnych rozwiązań w sferze moralności (Bakker, de Vries, Edwards, Hooghe, Jolly, Marks, Polk, Rovny, Steenbergen, Vachudova 2015).

Czwartą zmienną jest stosunek do Unii Europejskiej, co w przypadku krajów członkowskich oznacza stosunek do pogłębiania integracji politycznej (Ray 1999, s. 287), a może być też definiowany poprzez pytania czy obszar, w ramach którego UE podejmuje decyzje powinien być rozszerzony, czy zawężony oraz czy instytucje UE powinny starać się

budować bezpośrednie relacje z obywatelami, czy być raczej kontrolowane przez rządy państw członkowskich (Benoit, Laver 2006, s. 85).

Znaczenie kwestii programowych w przypadku partii małych wynika z faktu, że są one w mniejszym stopniu niż zwycięskie są w stanie zagwarantować wyborcom poczucie sprawstwa. Stąd też, wydaje się, że muszą istnieć inne czynniki, które przesądzają o tym, że wyborcy oddają swe głosy na partie małe. Niemniej poszukiwanie cech wspólnych dla wszystkich partii małych podlega pewnym ograniczeniom, przede wszystkim w odniesieniu do zmiennych ilościowych.

Po pierwsze, analizując dane, można orzec, iż „małość” przyjmuje różne wartości, co jest wprost związane z charakterem systemu partyjnego, a przede wszystkim jego formatu. Ta konstatacja jest logiczną konsekwencją przyjętej reguły matematycznej, skonstruowanej na bazie indeksu efektywnej liczby partii Laakso – Taagepera. Dla zobrazowania tych różnic wystarczy porównanie wskaźnika efektywnej liczby partii na poziomie parlamentu w 1990 r. na przykład w Bułgarii (2,42), i na Węgrzech (3,8), oraz progu partii małej dla obu krajów – wynosił on wówczas odpowiednio: 20,66% i 13,16% .

Po drugie, próg partii małej różni się w konkretnym kraju na przestrzeni lat. Nie jest zatem możliwe określenie sztywnego progu, który pozwalałby wpisać partie w poczet małych w dłuższym okresie w danym kraju. Dobrą egzemplifikację takiej charakterystyki mogą stanowić wartości progu partii małej w Rumunii – 22,73% w 1990 r. i 8,2% w 1996 r.

Po trzecie, uśredniona wartość progu partii małej dla wszystkich elekcji parlamentarnych przeprowadzonych w 10 krajach Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1989-2016 mieści się w przedziale 11,193%-14,22%. Wyjątkowo na tym tle prezentuje się wartość tego wskaźnika w przypadku wyborów w latach 1989-1990, ale były to wybory, w ramach których rywalizacja miała charakter dwubiegunowy – partia komunistyczna / postkomunistyczna *versus* szeroki ruch społeczny skupiający przeciwników komunizmu. Wyjątkiem były Węgry, gdzie w pierwszych wyborach „obóz opozycyjny” był reprezentowany przez kilka partii politycznych (Antoszewski 2004, s. 112). Najwyższy wskaźnik został osiągnięty w ósmej oraz dziewiątej elekcji, ale średnia została uzyskana na podstawie kilku przypadków.

Różnice wielkości progu partii małej są dość znaczne. W niektórych przypadkach (najbardziej ekstremalnymi przykładami są Bułgaria i Rumunia) wartości progu były najwyższe w następstwie pierwszych wyborów po upadku komunizmu przeprowadzonych w latach 1989-1990. Nieco inaczej sytuacja prezentowała się w pozostałych krajach. W Polsce

próg partii małej przyjął najwyższą wartość w wyniku dziewiątej elekcji (w 2015 r.), na Słowacji – szóstej (w 2012 r.), w Słowenii – siódmej (w 2014 r.), na Węgrzech w czwartej oraz szóstej elekcji (2002 r. i 2010 r.).

Spośród 26 partii 22 ciągle istnieją, 2 zostały zlikwidowane (BBB oraz SZDSZ), a 2 po dokonaniu fuzji z innymi ugrupowaniami zmieniły nazwy (LKDP – 12 maja 2001 r. wspólnie z KDS stworzyli LKD, którzy w 2008 r. po połączeniu ze Związkiem Ojczyzna stworzyli TS-LKD, TB/LNNK- w lipcu 2011 r. powołał wraz z partią Wszystko dla Łotwy! (Visu Latvijai!) partię Zjednoczenie Narodowe „Wszystko dla Łotwy!” – Dla Ojczyzny i Wolności/Łotewski Narodowy Ruch Niepodległości.

Można zatem powiedzieć, że poza licznymi efemerydami, które w krajach Europy Środkowo-Wschodniej się pojawiały, dobrana przeze mnie próba wykazuje dość dużą stabilność. Jednocześnie można dostrzec, iż „małość” jako cecha, jak sugerowałem na początku swojej pracy, stanowi w większości przypadków stan przejściowy. Znaczna część partii, co wynika również z analizy danych zawartych w tabeli 3 rozdziału 3, zwiększyła swoje poparcie, a niektóre wręcz zajęły w systemie politycznym oraz partyjnym pozycję dominującą (Fidesz). Ugrupowania, które straciły status partii małej, ponieważ ich reprezentacja parlamentarna wzrosła, to: Ruch na rzecz Praw i Swobód (Bułgaria), Komunistyczna Partia Czech i Moraw (Czechy), Partia Socjaldemokratyczna (Estonia), Litewska Partia Socjaldemokratyczna (Litwa), Fidesz – Węgierski Związek Obywatelski.

Zdobyte wyborcze części ugrupowań przewyższyły próg partii małej, ale w wyniku kolejnej elekcji liczba deputowanych skurczyła się (Nowa Słowenia – Chrześcijańska Partia Ludowa), a dla innych proces erozji poparcia wyborczego oznaczał całkowitą utratę reprezentacji parlamentarnej – Słoweńska Partia Ludowa oraz Słoweńska Partia Narodowa.

Są też przykłady partii, które zwiększyły swój parlamentarny stan posiadania, a następnie zniknęły z parlamentu (Partia Wielkiej Rumunii), lub takie, które zyskiwały i traciły kilkakrotnie status partii małej, a wreszcie zostały skazane na działalność pozaparlamentarną (Ruch Chrześcijańsko-Demokratyczny na Słowacji).

Rozważając problem instytucjonalizacji partii politycznych, nie można, nawiązując do propozycji Mogensa Pedersena, pominąć przekroczenia bariery relewancji (koalicyjnej). Chciałbym przy tym zaznaczyć, że nie dokonuję obliczeń relewancji partii małych z użyciem indeksu Giuseppe Ieraciego, ponieważ interesuje mnie partia mała jako zjawisko, a nie jako element systemu partyjnego. Mając jednak na uwadze fakt, iż w życiu niektórych z partii pojawia się etap partycypacji rządowej, chciałbym ten problem pokazać i spróbować odpowiedzieć na pytanie, czy to doświadczenie ma jakiś wpływ na życie tych partii – czy

wzmacnia je to i zyskują znacznie większe poparcie, czy wręcz przeciwnie – ich elektorat się kurczy, czy wreszcie pozostaje to bez wpływu na ich cykl życia i podobnie jak te ugrupowania, które nie mają doświadczeń w postaci przetargów na poziomie gabinetowym, mogą zniknąć ze sceny politycznej.

Żadnych doświadczeń na poziomie gabinetowym nie miało tylko siedem spośród ogólnej liczby 26 partii małych. Były to: bułgarskie BBB, Ataka, czeska KSČM, rumuńska PRM, słoweńska SNS, a także węgierskie Jobbik oraz LMP.

Spośród 19 partii, które uczestniczyły w tworzeniu gabinetów, 5 nominowało swojego przedstawiciela na stanowisko premiera – pięciokrotnie skorzystała z tego przywileju litewska LSDP, trzykrotnie – węgierski Fidesz, dwukrotnie – łotewski TB/LNNK i PSL w Polsce, a jeden raz SLS w Słowenii. Trzeba jednak dodać, że spośród wymienionych przykładów tylko w jednym przypadku partia, która posiadając status małej, delegowała swojego przedstawiciela na stanowisko premiera – LSDP.

Spośród 95 gabinetów, jakie zostały sformowane z udziałem interesujących mnie partii, 68 powstało w okresie, kiedy ugrupowania te miały status małych. Okazuje się więc, że często potencjał partii małych jest wystarczający, by były uznawane jako wartościowy, czy może lepiej – niezbędny partner koalicyjny. Wśród pozostałych 27 gabinetów interesujące mnie partie powiększyły swój stan parlamentarnego posiadania i stały się jeszcze atrakcyjniejszymi partnerami koalicyjnymi. Najbardziej relewantne spośród partii współtworzących koalicje gabinetowe były litewska LSDP oraz Fidesz, który trzykrotnie wygrał wybory parlamentarne na Węgrzech (w latach 1998, 2010 oraz 2014).

Pierwsze pytanie, które postawiłem w toku realizacji badań, dotyczyło tego, czym jest i jak zdefiniować partię małą. Kolejne pytania stanowiły konsekwencję i rozwinięcie tego pierwszego. Czy ugrupowania tego typu mają jakieś cechy pozwalające je odróżnić od partii zwyciężających w wyborach? Co przesądza o ewentualnym trwałym poparciu dla nich? Czy biorą udział w przetargach koalicyjnych? Czy reprezentują jakiś wspólny nurt programowy? Kolejne pytanie dotyczyło tego, czy „małość” może być cechą trwałą. Czy podobnie przebiegał ich proces instytucjonalizacji?

Udzielając odpowiedzi na powyższe pytania, przeanalizowałem i porównałem historię tych partii. Zestawiłem ich ofertę programową oraz udział w koalicjach gabinetowych, a także prześledziłem cykle życia, wydzielając te okresy, kiedy funkcjonowały, mając status partii małych.

Moja wstępna hipoteza brzmiała, że partie małe są dużo bardziej zagrożone upadkiem niż partie uzyskujące w wyniku wyborów największą reprezentację parlamentarną. Ta hipoteza została częściowo pozytywnie zweryfikowana. Okazało się bowiem, że spośród 26 badanych partii 16 ma ciągle swą reprezentację parlamentarną, a 10 utrzymało status partii małej. Stąd też można powiedzieć, że to raczej ich cecha („małość”) ma charakter efemeryczny.

Druga z hipotez o tym, że spośród partii małych największą trwałość wykazują te, które są osadzone w tradycyjnych podziałach socjopolitycznych, a dokładnie socjoetnicznym, sprawdziła się częściowo. Do najtrwalszych rzeczywiście należą partie reprezentujące mniejszości etniczne, choć jeśli wnिकniemy w ich historię, to zobaczymy, co się kryje pod tą ciągłością – na Słowacji przez długi czas polityczna reprezentacja mniejszości węgierskiej była podzielona, w Bułgarii partia, która powstała, by bronić interesów mniejszości, przeistoczyła się w partię promującą prawa człowieka, na Litwie partia reprezentująca mniejszość polską dokooptowała na listy przedstawicieli mniejszości rosyjskiej, by zwiększyć swoje szanse wyborcze. Jedyną partią legitymującą się trwałym poparciem mniejszości narodowej jest partia reprezentująca Węgrów w Rumunii.

Warto jednak dodać, że trwały okazał się podział miasto – wieś w Polsce i reprezentującego Polskie Stronnictwo Ludowe. Nie można wszak pominąć faktu, że najliczniej były reprezentowane ugrupowania chadeckie w grupie partii małych.

Funkcjonowanie partii małych można by traktować jako argument podważający teorię kartelizacji systemów partyjnych, bo są to ugrupowania, które mogą być stosunkowo łatwo wykluczone z kartelu. Głębsza refleksja pozwala jednak dostrzec, że występowanie tych partii, a zwłaszcza charakter i czas ich instytucjonalizacji są najlepszym dowodem na kartelizację systemów partyjnych.

W toku badań okazało się, że czas powstania partii był zmienną, która zdecydowanie zwiększała szanse na przetrwanie partii. Większość partii małych powstała przed 2000 r., a znaczna część z nich uczestniczyła w budowie zrębów demokratycznego państwa na przełomie lat 80. i 90. XX w. Tym samym wpisały się w tworzenie systemu partyjnego funkcjonującego jak kartel, a ich udział w koalicjach gabinetowych dodatkowo potwierdza słuszność tej opinii.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Od czasu uzyskania stopnia doktora moje zainteresowania badawcze koncentrowały się na trzech głównych obszarach, w ramach których opublikowałem teksty w języku polskim i angielskim. Moje prace skupiały się na:

1. Funkcjonowaniu partii politycznych i rywalizacji międzypartyjnej w Polsce
2. Polityce grup interesu i stosunków przemysłowych w Polsce
3. Mechanizmach funkcjonowania systemów politycznych w Europie Środkowo – Wschodniej

Ad. 1

W ramach głównego nurtu moich zainteresowań naukowych zajmowałem się przede wszystkim analizą polskich partii politycznych oraz ich rywalizacji wyborczej. Taki charakter miał np. artykuł poświęcony wyborom do Parlamentu Europejskiego *The 2014 European Elections. The case of Poland*, opublikowany w *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, Vol. XIV.

Na europejskim kontekście rywalizacji polskich partii politycznych skoncentrowałem się również w rozdziale *Euro-scepticism in the party system of Poland*, [w:] *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*, B. Dunčák, P. Fiala, V. Hloušek, Brno 2005.

Partiom politycznym, choć analizowanym w specyficznej roli (jako ugrupowań opozycyjnych) został poświęcony rozdział *Opozycja polityczna w Polsce po 1989 r.*, [w:] A. Antoszewski, A. Kolodia, K. Kowalczyk (red.), *Transformacja w Polsce i na Ukrainie. Wybrane aspekty*, Wrocław 2010.

Związki partii z masowymi mediami na przykładzie Polski zostały zaprezentowane w artykule *Party system and media in Poland after 1989*, *Central European Journal of Communication*, Vol. 1, No. 1., Polish Communication Association, Wrocław 2008.

Rozdział *Post-communist parties in Poland after 1989*, [w:] Uwe Backes, Patrick Moreau (red.), *Communist and Post-Communist Parties in Europe*, Göttingen 2008 prezentował ewolucję polskich partii postkomunistycznych.

Kryzys partii rozumiany jako coraz mniejsza wiarygodność w oczach wyborców przedstawiłem w rozdziale *Sukcesy partii - porażki wyborców. Responsywność polskich partii politycznych w XXI wieku*, [w:] Jerzy Juchnowski, Robert Wiszniowski (red.) *Studia Nad*

Współczesnymi Systemami Politycznymi. Tom I. Podmioty i procesy demokratyczne. Księga dedykowana Profesorowi Andrzejowi Antoszewskiemu, Toruń 2014.

Jestem również autorem 4 haseł (Unia Polityki Realnej - Wolność i Praworządność, Unia Polityki Realnej-Prawica, Unia Polskich Ugrupowań Monarchistycznych, Unia Pracy - Od Nowa), opublikowanych w: *Leksykon Polskich Partii Politycznych* / red. nauk. Rafał Głajcar, Agnieszka Turska-Kawa, Waldemar Wojtasik, Toruń 2017.

Ad. 2

Drugim obszarem moich zainteresowań, eksplorowanym głównie z inspiracji Prof. Jacka Sroki oraz Prof. Ryszarda Herbuta, był dialog społeczny oraz polityka grup interesu w Polsce. W wyniku badań nad dialogiem społecznym na poziomie regionalnym w Polsce byłem współautorem rozdziału R. Herbut, J. Sroka, P. Sula, *Rozwój dialogu społecznego w Europie i w Polsce*, [w:] *Sieci czy struktury? Dialog społeczny na poziomie regionalnym*, M. Błaszczyk, J. Sroka (red.).

W wyniku badań nad dialogiem społecznym na poziomie regionalnym napisałem również rozdziały *Lubelska Wojewódzka Komisja Dialogu Społecznego* oraz *Śląska Wojewódzka Komisja Dialogu Społecznego*, [w:] *Sieci czy struktury? Dialog społeczny na poziomie regionalnym*, M. Błaszczyk, J. Sroka (red.).

Instytucje dialogu społecznego i ich funkcjonowanie w kontekście kryzysu ekonomicznego scharakteryzowałem w artykule *Role of social dialogue institution in the time of crisis. The case of Poland*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego nr 136, Macroeconomics*, (red.) M. Noga, *Economics* 9.

Warunkom pracy i dialogowi społecznemu na poziomie centralnym, ale także dialogowi branżowemu było poświęconych 14 raportów, które przygotowywałem realizując we współpracy z Instytutem Spraw Publicznych w Warszawie projekt monitorowania stosunków przemysłowych w Polsce, zlecony przez Europejską Fundację na rzecz Poprawy Warunków Życia (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions):

1. Sula, P. (2007), *Gender and career development — Poland*,
2. Sula, P. (2007), *Representativeness of the social partners: Telecommunications sector*,
3. Sula, P. (2008), *Representativeness of the European social partner organisations: Manufacture of sugar – Poland*,
4. Sula, P. (2008), *Poland: Temporary agency work and collective bargaining in the EU*,
5. Sula, P. (2009), *Poland: Collective bargaining and continuous vocational training*,

6. Sula, P. (2009), *Poland – Greening the European Economy: responses and initiatives by Member States and social partners*,
7. Sula, P. (2010), *Poland: Representativeness of European social partner organisations – Personal services sector*,
8. Sula, P. (2010), *Addressing the gender pay gap: Government and social partner actions Poland*,
9. Sula, P. (2011), *Representativeness study of the European social partner organisations: Education sector – Poland*,
10. Sula, P. (2009), *Poland: The occupational promotion of migrant workers*,
11. Sula, P. (2010), *Poland: EWCO comparative analytical report on Information, consultation and participation of workers concerning health and safety*,
12. Sula, P. (2012), *The representativeness of trade unions and employer associations in the paper sector*,
13. Sula, P. (2009), *Poland: Self-employed workers*,
14. Sula, P. (2007), *Contribution to EIRO comparative study on social partners and the social security system - case of Poland*

Ad. 3

Trzeci obszar moich zainteresowań badawczych dotyczył systemów politycznych w krajach Europy Środkowo – Wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem roli partii politycznych i mechanizmów funkcjonowania systemów partyjnych. Lista opublikowanych prac w tym obszarze prezentuje się następująco:

- *From movements to institutions? The twenty-year history of political parties in new democracies in Central and Eastern Europe*, [w:] B. Dobek-Ostrowska, M. Głowacki (red.), *Making Democracy in 20 Years. Media and Politics in Central and Eastern Europe*, Wrocław 2011, w której przedstawiłem genezę oraz ewolucję partii politycznych w Polsce Czechach i na Słowacji,
- *Widmo krąży na Węgrzech – widmo lepszych Węgieł czy innej polityki?* [w:] A. Czwolek, M. Nowak-Paralusz, K. Gawron-Tabor (red.), *Partie i systemy partyjne Europy Środkowo-Wschodniej. Dwie dekady doświadczeń*, Toruń 2013, która poświęcona była narodzinom nowych partii na Węgrzech,
- *Mniejszość węgierska w stosunkach słowacko – węgierskich*, [w:] E. Pałka (red.), *Współczesna Słowacja. Sytuacja wewnętrzna i pozycja międzynarodowa*, Wrocław, 2010,

prezentująca wpływ sytuacji mniejszości węgierskiej na Słowacji na stosunki bilateralne obu krajów oraz na ich sytuację wewnętrzną,

- *Między partią etniczną, etnoregionalną a modelem catch-all? Ruch Praw i Swobód w Bułgarii*, [w:] J. Iwanek, W. Wojtasik (red.), *Autonomia terytorialna w perspektywie europejskiej. Regionalne i lokalne partie polityczne i systemy partyjne*, Toruń 2014, w której podejmuję problematykę ewolucji partii mniejszości tureckiej w Bułgarii,

- Sula, P., Szumigalska, A., *The Guardian of the Chandelier or a Powerful Statesman? The Historical, Cultural and Legislative Determinants of the Political Role of the President of Poland*, [w:] Vit Hlousek (red.), *Presidents above Parties? Presidents in Central and Eastern Europe, Their Formal Competencies and Informal Power*, Brno 2013.

W ramach działalności naukowej brałem udział w realizacji 7 projektów badawczych:

- w latach 2011-2014 kierowałem projektem finansowanym przez Narodowe Centrum Nauki *Partie małe w wybranych krajach Europy Środkowo – Wschodniej* (N N116 460140),

- w latach 2012-2013 kierowałem wspólnie z dr Moniką Wichłacz projektem „Między tradycją a modernizacją: budowanie demokracji i bezpieczeństwa na Kaukazie”, finansowanym z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach programu „Granty na granty”.

- w latach 2016 – 2018 byłem wykonawcą w projekcie w ramach Visegrad University Studies Grant (61450025), kierowanym przez Ladislava Cabadę na Metropolitan University Prague,

- w 2017 r. byłem wykonawcą w projekcie badawczym Muzeum Gross – Rosen „Kamienie pamięci”, finansowanym przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (09970/17/FPK/DDK)

- w latach 2004 – 2010 byłem wykonawcą w projekcie Instytutu Spraw Publicznych pełniącego rolę Polskiego Centrum Monitorowania Stosunków Przemysłowych, realizującego projekt Europejskiej Fundacji na rzecz Poprawy Warunków Życia,

- w latach 2008 – 2009 – byłem wykonawcą w projekcie *Transformacja w Polsce i na Ukrainie (1989-2007). Wybrane aspekty* kierowanym przez prof. dr hab. Andrzej Antoszewskiego i finansowanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (N N 116 332535),

- w latach 2004 – 2005 byłem wykonawcą w projekcie *Rozwój dialogu społecznego na poziomie regionalnym. Struktura powiązań sieciowych oraz możliwości zarządzania nimi na przykładzie WKDS*, kierowanym przez dr hab. Jacka Srokę, finansowanym przez Instytut Spraw Publicznych w Warszawie.

Działając na rzecz wzmocnienia obecności polskiej politologii w dyskusji na forum międzynarodowym byłem jednym z założycieli czasopisma naukowego wydawanego w języku angielskim przez Instytut Politologii od 2013 r. Obecnie jestem zastępcą redaktora naczelnego tego czasopisma (*Polish Political Science Review. Polski Przegląd Politologiczny*). Podobny cel przyświecał decyzji o redagowaniu *Political Science: An Anthology*, która prezentowała najważniejsze teksty w dorobku wrocławskiego środowiska politologicznego.

Moja aktywność na rzecz umiędzynarodowienia dotyczyła również obszaru dydaktyki, zarówno na poziomie Instytutu Politologii, jak i całego Uniwersytetu Wrocławskiego: od 2005 do 2012 r. byłem koordynatorem programu Erasmus+ (pierwotnie program funkcjonował pod nazwą Socrates/Erasmus), w latach 2007-2009 Pełnomocnikiem Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego ds. Oferty Edukacyjnej w języku angielskim, w latach 2008-2012 koordynatorem studiów w języku angielskim w Instytucie Politologii.

W ramach swoich działań na arenie międzynarodowej podpisałem ponad 40 umów pozwalających na nawiązanie współpracy dydaktycznej w programie Erasmus+, zainicjowałem prace nad uruchomieniem wspólnego programu studiów z Georgian Institute of Public Affairs z Tbilisi, pozyskałem dla Instytutu Politologii Doroczną Konferencję Środkowoeuropejskiego Towarzystwa Nauk Politycznych (CEPSA), a wraz ze współpracownikami Konferencję Ogólną Europejskiego Konsorcjum Nauk Politycznych (ECPR). Włączyłem Instytut Politologii do 2 sieci w programie CEEPUS: CEEPUS-Network "Ethics and Politics in the European Context", koordynowanej przez University of Vienna oraz Network of Administration, Economics and Organizational Sciences, w której liderem był University of Ljubljana.

W ramach działań naukowych i upowszechniających naukę kierowałem jedną konferencją (Konferencja „Ani brat, ani wielki” // Konference „Ani bratr ani velký” organizowana w 2015 r, przez Kolegium Europy Środkowo – Wschodniej im Jana Nowaka Jeziorańskiego, finansowana z Forum Polsko – Czeskiego), a także współorganizowałem kilka konferencji (m. in. Doroczną Konferencję Środkowoeuropejskiego Towarzystwa Nauk Politycznych CEPSA; konferencję Absolwent na rynku Pracy).

Byłem również w 2011 r. pomysłodawcą, kierownikiem i współorganizatorem międzynarodowej konferencji studenckiej *Politics and Society in Central and Eastern Europe* – forum debaty politologicznej studentów i doktorantów.

Od 2017 r. pełnię również rolę kierownika zespołu przygotowującego Konferencję Ogólną Europejskiego Konsorcjum Nauk Politycznych, która odbędzie się w Wrocławiu w dniach 4-7 września 2019 r.

Byłem uczestnikiem kilkunastu konferencji krajowych i międzynarodowych, m. in Światowego Kongresu Międzynarodowej Towarzystwa Nauk Politycznych (IPSA) w 2016 r. oraz Konferencji Ogólnej Europejskiego Konsorcjum Nauk Politycznych (ECPR) w 2017 r.

W ramach działań na forum międzynarodowym jestem od 2013 r. koordynatorem „Summer School on Democracy”, w której do 2017 r. uczestniczyło kilkudziesięciu naukowców i ponad stu studentów z kilkunastu europejskich państw.

Koordynowałem również przygotowanie wniosku składanego do MNiSW i zakładającego poprawę jakości kształcenia oraz wdrożenie Krajowych Ram Kwalifikacji w Instytucie Politologii. Instytut Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego za tę aplikację otrzymał 1000 000 PLN.

Jako zastępca dyrektora Instytutu Politologii ds. nauki i współpracy z zagranicą od 2012 r. odpowiadałem za bieżące koordynowanie studiami w języku angielskim, a także inne działania związane z bieżącą aktywnością instytutu w przestrzeni międzynarodowej.

Angażując się w rozwój młodej kadry naukowej byłem w 2015 r. koordynatorem letniej szkoły dla doktorantów *Nationalism and Populism as Challenges for European Unity* w ramach sieci CEEPUS „Ethics and Politics in the European Context”.

Byłem promotorem pomocniczym w przewodzie doktora Roberta Szandrocho, który w 2016 r. obronił pracę *Transformacja Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2008-2011 na przykładzie terenowych organów administracji wojskowej*, która była przygotowywana pod kierunkiem dr. hab, Dariusza Skrzypińskiego, prof. UWr.

W dotychczasowej pracy w charakterze opiekuna naukowego kierowałem badaniami 2 stypendystów rządu polskiego (Program Rządu RP dla Młodych Naukowców) oraz 2 stypendystów Programu Lane’a Kirklanda. Wypromowałem również 5 magistrów oraz 9 licencjatów przygotowujących swe prace w języku angielskim na kierunku politologia.

W pracy dydaktycznej prowadziłem kilka przedmiotów: Democracy in Central and Eastern Europe (najpierw w formie wykładów następnie ćwiczeń), Democratisation of Central and East European countries (ćwiczenia), Government and politics in Poland (wykłady i ćwiczenia), History of political institutions (ćwiczenia), Parties and Party Systems (wykład), Political parties and interest groups in East and Central European countries (wykład i ćwiczenia), Political Systems of Central and Eastern Europe (wykład i ćwiczenia), Political Systems of Western Europe (ćwiczenia), Systemy polityczne Europy Zachodniej (ćwiczenia).

W ramach programu Erasmus+ wykładałem w kilkunastu uczelniach w całej Europie i Azji: Université Libre de Bruxelles, Philipps Universitaet Marburg, Masarykova Univerzita W Brne, Università Degli Studi di Firenze, Humboldt-Universität zu Berlin, Univerzita Komenskeho v Bratislave, Vytauto Didziojo Universitetas, Universität Koblenz-Landau, Zapadoceska Univerzita v Plzni, Universita Hradci Králové, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Klaipedos Universitetas, Budapesti Corvinus Egyetem.

Kilka uczelni europejskich w Europie Środkowo – Wschodniej odwiedziłem jako wykładowca w ramach programu CEEPUS: Matej Bel University in Banska Bystrica, University of Trnava, University of Vienna, University of Szeged, University of Zagreb, University of Split, Metropolitan University Prague.

Za swą działalność naukową otrzymałem nagrodę Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego. Otrzymałem również 7 nagród Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego indywidualnych i zespołowych za działalność dydaktyczną i organizacyjną. Otrzymałem również Medal Komisji Edukacji Narodowej w 2015 r.

Wrocław 22 .03. 2018 r.